

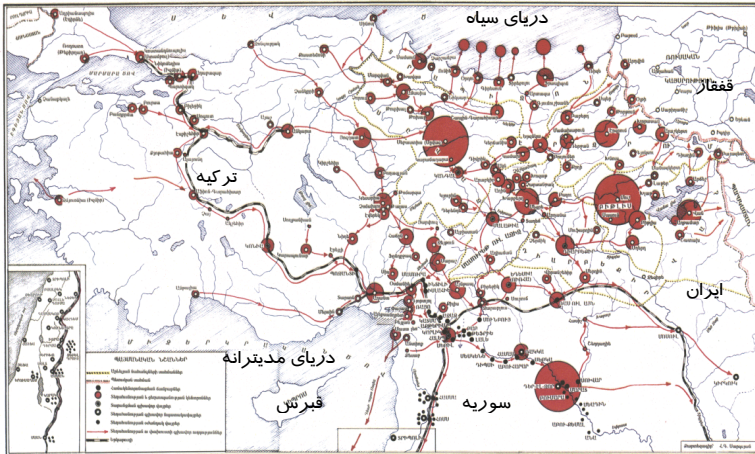
تاریخ کشتار ارمنیان به دست ترکان

بخش ۳

دکتر ادیک باغداساریان

مراکز قتل عام ارمنیان

مراکز قتل عام در سالهای ۱۹۱۵-۱۹۲۲

فهرست زیر بطور خلاصه تعداد قربانیان ارمنی را که از سال ۱۸۶۰ تا ۱۹۲۲ توسط ترکها قتل شده اند، نشان می دهد:

۱۸۶۰	لبنان	۱۲۰۰۰ نفر
۱۸۷۶	بلغارستان	۱۴۰۰۰ نفر
۱۸۷۷	بایزید	۱۴۰۰ نفر
۱۸۷۹	آلاشگرد	۱۲۵۰ نفر
۱۸۸۱	اسکندریه	۲۰۰۰ نفر
۱۸۹۲	مناطق داخلی ترکیه	۳۵۰۰ نفر
۱۸۹۴	ساسون	۱۲۰۰۰ نفر

۱۸۹۵	ارمنستان غربی	۳۰۰۰۰۰ نفر
۱۸۹۶	قسطنطنیه	۹۵۷۰ نفر
۱۸۹۶	وان	۸۰۰۰ نفر
۱۹۰۳	ارمنیان مقدونیه	۱۴۶۶۷ نفر
۱۹۰۴	ساسون	۵۶۴۰ نفر
۱۹۰۹	کیلیکیه	۳۰۰۰۰ نفر
۱۹۱۵	ترکیه و ارمنستان غربی	۱.۵۰۰.۰۰۰ نفر
۱۹۱۸	قارص، آردهان	۵۰۰۰۰ نفر
۱۹۱۸	باکو و حومه	۳۰۰۰۰ نفر
۱۹۱۹	ارمنیان کونویجلار	۱۰۰۰۰ نفر
۱۹۱۹	کیلیکیه (آدانا)	۵۰۰۰۰ نفر
۱۹۲۱	هاچن	۲۰۰۰۰ نفر
۱۹۲۲	ازمیر	۱۰۰۰۰ نفر

جمع ارمنیان قتل عام شده (۱۹۲۲-۱۸۶۰) ۲۰.۸۴.۲۷۰ نفر^۱

تعداد دیگر مسیحیان کشته شده بدست ترکان به شرح زیر است:

۱۸۲۲	یونانیان در کیوس	۵۰۰۰۰ نفر
۱۸۲۳	یونانیان میسولینکی	۸۰۰۰ نفر
۱۸۲۶	سربازان خارجی به تبعیت عثمانی در آمده در استامبول	۲۵۰۰۰ نفر
۱۸۵۰	آسوری های موصل	۱۰۰۰۰ نفر
۱۹۲۲	مسیحیان دیگر در ازمیر	۲۰۰۰۰۰ نفر
	جمع	۲۹۳۰۰۰ نفر

جمع کل کشته شدگان : ۲.۳۷۷.۲۷۰ نفر

به استناد بسیاری منابع و شواهد رقم اصلی کشتگان به مراتب بالاتر از این بوده است.^۲

^۱ - **New York Times**، ترور ها و قتل عام های جهان صفحه ۳۹۶. به نقل از قتل عام

ارمنیان نوشته اسماعیل رایین، چاپ دوم، تهران ۱۳۵۱ ص ۶۲-۶۳.

^۲ - ترور ها و قتل عام های جهان صفحه ۳۹۷.

قتل عام بزرگ

طرح قتل عام و نابودی کامل ملت ارمن توسط ترکها در اواخر سده ۱۹م. تهیه شده بود لیکن اجرای گسترده آن توسط حکومت ترکان جوان انجام گرفت. از پائیز ۱۹۱۴ و اوایل سال ۱۹۱۵ مقامات ترک شروع به کشتار ارمنیان فرا خوانده شده به ارتش کردند و مردان ۲۰-۱۵ و ۶۰-۴۵ ساله که به بهانه ساختن جاده به ارتش فرا خواند شده بودند بعنوان طعمه این طرح شوم بی نصیب نماندند. حکومت حزبی (اتحاد و ترقی) با استفاده از شرایط جنگی در اوایل سال ۱۹۱۵ در جلسه مخفی کمیته مرکزی حزب روش های مشخص نابودی ارمنیان ساکن در ارمنستان غربی را تدوین کرد.

در جلسه مخفی به ریاست طلعت پاشا که در آن انور، ناظم و بهاءالدین شاکر و دیگران شرکت داشتند، ناظم بیگ بعنوان منشی کمیته اعلام کرد که نباید به کشتارهای موضعی و مقطعی مانند کشتار آدانا قناعت کرد: "ملت ارمن باید کلاً ریشه کن شود، حتی یک نفر ارمنی در سرزمین ما باقی نماند و نام ارمنی باید فراموش شود، اکنون در جنگ بسر می بریم و فرصتی بهتر از این نمی تواند باشد، اعتراض دولت های بزرگ و اعتراض مطبوعات نمی تواند کارساز باشد، این عملیات باید عملیات نابودی کلی باشد".

بدین سان روز ۱۵ آوریل ۱۹۱۵، مقامات محلی یک فرمان مخفی به امضاء طلعت، انور و ناظم به اجرا در آوردند که در آن به کشتار کامل ارمنیان و کوچاندن آنان به صحرای عربستان با استفاده از فرصت شرایط جنگی اشاره شده بود.

جلادان ترک نخست به تصفیه حساب با اندیشمندان و چهره های اجتماعی - فرهنگی ارمنی پرداختند (از جمله نمایندگان ارمنی مجلس). تنها شب ۲۴ آوریل ۱۹۱۵ قوای شهربانی ۲۳۵ نفر از اندیشمندان ارمنی را دستگیر کردند. بزودی این رقم به ۸۰۰ نفر رسید، اینان به سوی اعماق

خاک آناتولی کوچ داده شده در مسیر تبعید به نحوی وحشیانه به قتل رسیدند، از جمله آنان می توان گریگور زهراب، دانیل واروژان، سیامانتو، روبن زارداریان، روبن سواک، هوانس تلکاتینتسی، هراند، یروخان و بسیاری افراد دیگر را نام برد. کومیتاس موسیقیدان شهیر و پر نبوغ نیز جزو آنان بود لیکن به نحو معجزه آسایی نجات یافت اما با دیدن این فجایع مشاعر خود را از دست داد.

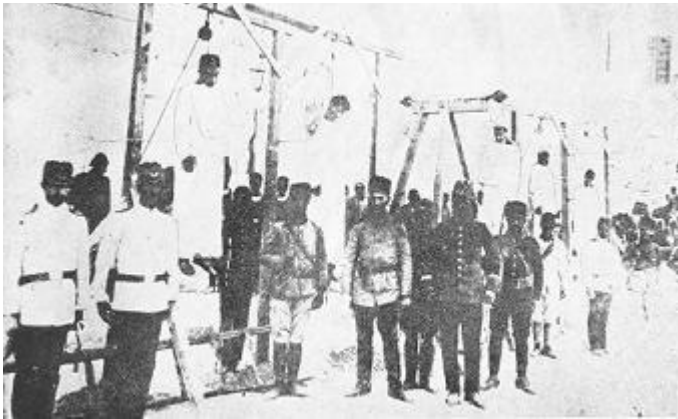
دولت ترکان جوان روز ۱۵ ژوئن ۱۹۱۵، ۲۰ نفر از رهبران حزب هنجاک را (پارامازد، دکتر پنه، وانیک، آ. آچکپاسیان و غیره) در میدان سلطان بایزید شهر استامبول به دار کشید. طلعت پاشا طی یک فرمان مخفی به مقامات ولایتی از آنان می خواهد تا همه ارمنیان ساکن ارمنستان غربی و کیلیکیه نابود شوند. در این فرمان آمده است: "دولت همه مسئولیت ها را قبول می کند و دستور می دهد حتی به نوزادان گهواره نیز رحم نشود".

مقامات محلی دستورهای طلعت را با دقت کامل اجرا می کردند. در ماههای آوریل و مه ۱۹۱۵، ارمنیان ساکن کیلیکیه، در ماههای ژوئن - ژوئیه ارمنیان کارین (ارزروم)، ترابوزان، وان، بیتلیس، خاربرد و سیواس، در اوت و سپتامبر، ارمنیان آنکارا، آدابازار، بروسا، جبل موسی، اورفا و عینتاب از خانه و کاشانه خود تبعید شدند.

تبعید ارمنیان به بیابان گرم و سوزان نزدیک دیر الزور (در - زور) و کشتار آنها از ۵۰ منطقه ترکیه صورت گرفت.

پیش از تبعید مردان را از خانواده هایشان جدا کرده و بطور جداگانه به قتل می رساندند. زنان و دختران زیبا را بزور از خانواده جدا و آنان را به حرمسراهای ترک منتقل می کردند. آنگاه توده های خسته و گرسنه مردم را از کوهستان های آناتولی و بیابان ها و زیر آفتاب سوزان به سوی بیابان های بین النهرین می کوچاندند. هزاران نفر در مسیر از گرسنگی و تشنگی و ناتوانی تلف می شدند. آنان که توان ادامه راه را نداشتند بلافاصله با شمشیر و دشته به قتل می رسیدند.

تعداد کمی از این تبعیدیان به مقصد می رسیدند. مثلاً از ۱۸،۰۰۰ نفر تبعیدی سباستیا و خاربرد تنها ۱۵۰ زن و بچه به تبعید گاه رسیدند. از ۲۰،۰۰۰ نفر ارمنی تبعیدی از مسیر حلب و راس العین و مرسین تنها ۵۰۰۰ نفر زنده ماندند. از ۲۱۵،۰۰۰ ارمنی ولایت کارین فقط ۱۲۰ نفر زنده ماندند.

قتل عام ارمنیان نه تنها در ولایات ارمنی نشین که در نواحی ترکیه و سایر مناطق نیز صورت می گرفت. تنها در دو شهر استامبول و ازمیر ارمنیان را کاملاً "قلع و قمع نکردند.

بدین سان در طول سالهای ۱۸-۱۹۱۵ بیش از دو میلیون نفر از ارمنیان از خانه و کاشانه خود تبعید شدند که از این میان یک و نیم میلیون نفر در بیابان های بین النهرین کشته شدند و بیش از ۲۰۰۰۰۰ نفر که عمدتاً "زن و کودک بودند قهراً" ترک مسلمان شدند.

ترکان جوان بصورت ددمنشانه مسئله ارمنی را "حل" کردند. طلعت پاشای خون آشام پس از پایان قتل عام رسماً اعلام نمود که دیگر مسئله ارمنی وجود ندارد، زیرا دیگر هیچ ارمنی وجود ندارد.

در سال ۱۹۱۶ مذاکراتی در لندن روی داد که بوغوس نوبار پاشا رئیس هیئت ارمنی پیشنهاد کرد از میان نجات یافتگان قتل عام یک لژیون شرقی ارمنی ایجاد گردد، این پیشنهاد مورد پسند فرانسه (ژرژ پیکو) و انگلیس (مایکل سایکس) قرار گرفت.

دولت فرانسه روز ۲۸ نوامبر ۱۹۱۶ تصمیم گرفت این لژیون را تشکیل دهد. تعداد کل سربازان این لژیون در ماه مه ۱۹۱۸ بالغ بر ۵۶۶۲ نفر بود که از این میان ۴۰۰ نفر اهل سوریه و بقیه ارمنی بودند. آنها برای اولین بار روز ۱۹ سپتامبر ۱۹۱۸ در جبهه فلسطین در جنگ شرکت کردند.

رهبران احزاب هنجاک، رامکاو و دانشناک که به نطق های دروغین شخصیت های دولتی فرانسه امیدوار بودند، روز سوم اوت ۱۹۲۰ در حوالی آدلنا هر یک جداگانه "جمهوری بین النهرین" اعلام کردند، و ۴ اوت همان سال شورای ملی به ریاست میهران دامادیان "جمهوری خود

آوارگان و پناهندگان ارمنی

نجات یافتگان قتل عام ارمنیان و آنان که از تیغ ترکان جان سالم بدر بردند و سرتاسر گیتی پخش و آواره شدند. از ۲/۵ میلیون ارمنی ساکن در ترکیه عثمانی تنها ۸۵۰ هزار نفر زنده ماند. ۲۰۰ هزار نفر از آنها توانستند بود موجودیت خود را در ترکیه حفظ نمایند، حدود ۲۰۰ هزار نفر بویژه زنان و کودکان بزور مسلمان شده بودند و اما ۲۵۰ هزار نفر نیز به روسیه و قفقاز پناهنده شده و ۲۰۰ هزار نفر نیز در اردوگاه های میانرودان (بین النهرین) و سوریه زندگی اسفناکی را می گذرانده بخش اعظم آوارگان سالهای ۱۹۱۷-۱۹۱۶ از بین النهرین سوریه به لبنان، مصر، فرانسه، آمریکای جنوبی و شمالی، ایران، قفقاز و دیگر جاها پناهنده شد و بدین سان مهاجرنشین های ارمنی توسعه یافتند.

جمع آوری کمک ها در ۵-۷ آوریل ۱۹۱۶ در پتروگراد

یتیم خانه (پرورشگاه) اجمیادزین در ۱۹۱۶
اهالی آلاشگرد، بازید قدیم، وان، موش، کارس، آردهان و آردوین به قفقاز و روسیه
پناه بردند.

انتقال کودکان بی سرپرست از ایگدیر به پرورشگاه ساناهین - ۱۹۱۶

کمونیست های ارمنی تلاش فراوانی در جهت کمک به آوارگان ارمنی به عمل آوردند. استپان شاهومیان یکی از رهبران شاخص کمونیستی و حکومت شوروی (رهبر آینده کمون باکو) در سال ۱۹۱۵ «کمیته امداد» را در باکو تاسیس کرد و از کارگران قفقاز کمک ها و اعاناتی برای آوارگان جمع آوری نمود. لیکن تعداد مهاجران آنقدر زیاد بود که کمک های موسسات و انجمن ها کفاف نیازهای آنان را نمی داد.

پرورشگاه انجمن ارمنیان آستراخان - ۱۹۱۶

یودنیچ فرمانده ارتش قفقاز در ۵ آوریل ۱۹۱۵ در گزارش خود به ورونتسف-داشکف نایت السلطنه قفقاز توصیه می کرد بازگشت ارمنیان به آلاشگرد، دیادین و بایزید را منع کرده و با قزاقهای ساکن قوبان و دون را در آن نواحی اسکان دهد.

یک محله ارمنی نشین ویران شده در ارزنجان

آوارگان ارمنی کنار دیوار وانک

کودکان یتیم ارمنی در گیومری

یک کلیسای ارمنی در یتلیس

پرورشگاه آوارگان در کیزلیار - ۱۹۱۶

در سال ۱۹۱۸ قوای روسیه از منطق اشغالی ارمنستان غربی عقب نشینی کردند و نیروهای خون آشام ترکیه مجدداً در آن نواحی مسلط شدند. وقتی که اشغالگران ترک در سال ۱۹۱۸ به قفقاز لشکرکشی کردند. بخشی از ارمنیان شرقی همراه با ارمنیان غربی که به آنان پناه آورده بودند. شهر و روستای خود را ترک به روسیه و سایر جاها مهاجرت کردند. از جمله: از منطقه باتوم ۲۰ هزار، از قارص ۱۲۰ هزار، از آخالسختا ۳۰ هزار، آخالکالاک ۸۰ هزار، آلكساندراپل ۶۰ هزار، اچمیادزین و سورمالو ۸۰ هزار، ایروان، شارور و نخجوان ۱۰۰ هزار نفر^۱.

پرورشگاه آوارگان وابسته به انجمن کل خیریه ارمنی در قفقاز - ۱۹۱۶

^۱ - تاریخ ارمنستان، جلد ۶، ص ۵۷۷-۵۷۶.

روسیه شوروی بودجه عظیمی به مهاجران تخصیص داد. دولت روسیه شوروی در ژانویه ۱۹۱۸ مبلغ ۶،۱۹۴،۷۸۳ روبل اما در ده ماه سالهای ۱۹۱۸-۱۹۱۹ مبلغ ۱۰ میلیون روبل، ۳۵۰ هزار قطعه منسوجات، ۳۰ هزار لباس دوخته شده، و تعداد زیادی کفش در اختیار آوارگان ارمنی قرار داد. در نواحی جنوبی روسیه، پرورشگاه‌ها و مدارس برای آنان تاسیس شدند. اما به آوارگانی که توانایی کار داشتند در روستاها زمین کشاورزی و در شهرها مشاغل مختلف دادند.

پرورشگاه الیزابت پل وابسته به کمیته آوارگان ارمنی

مهاجرنشین‌های ارمنی سراسر دنیا و برخی سازمان‌های کشورهای دیگر نیز به کمک آوارگان ارمنستان غربی شتافتند. در پاییز ۱۹۱۵ در انجمن دفاع از منافع ملی در ایالات متحده آمریکا تاسیس شد و ۳۵۰ هزار دلار به آوارگان ارمنی غربی در قفقاز، فلسطین، بغداد، لبنان و استامبول اختصاص دارد.

کمک‌هایی نیز در کشورهای فرانسه، مصر، ایتویپی، هند، برمه، اندونزی توسط سازمان‌های آن کشورها و جوامع ارمنی آنها به نفع آوارگان گردآوری شد.

«انجمن ارمنی» که در سال ۱۹۱۳ برای بررسی و پژوهش تاریخ ادبیات و هنر ارمنستان تاسیس شده بود، شرکت صلیب سرخ آنگلو-ارمن و بنیاد کمک به آوارگان را تاسیس کرد.

جامعه ارمنی ایتویپی در سال ۱۹۱۵ «انجمن میهنی» تاسیس نمود و به آوارگان پناه می‌داد و مشاغلی را بر آنان فراهم می‌ساخت.

«انجمن خیریه ارمنی» در رانگون در سال ۱۹۱۵ مبلغ ۱۵ هزار روپیه کمک جمع‌آوری

کرد.

مهاجرنشینی ارمنی استرالیا تنها در مرحله اول جمع آوری اعانات ۲۵ هزار شلینگ انگلیسی جمع کرد^۱.

کودکان یتیم ارمنی در جورج تاون - کانادا

۱۳۸ کودک آواره و یتیم ارمنی در سالهای ۱۹۲۷-۱۹۲۳ به کمک «انجمن امداد ارمنی» به کانادا منتقل و در مزرعه ای در «جورج تاون» مستقر شدند. مدرسه روستایی ارمنی واقع در هالتون هیلز در دهه ۱۹۲۰ نقش بزرگی در زندگی ۱۰۹ کودک بی سرپرست ارمنی پسر و ۲ دختر بازی کرد و به همین علت هم جورج تاون تبدیل به اولین خانه کانادایی آنها شد.

^۱ - همانجا، ص ۵۷۹-۵۷۸.

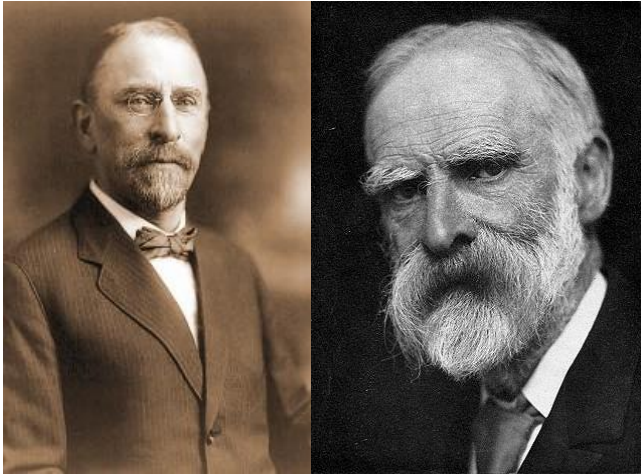
نژاد کشی ارمنیان و جامعه مترقی جهانی

نژاد کشی و تبعید ارمنیان ترکیه باعث خشم و انزجار جامعه بین المللی و چهره ها و شخصیت های مترقی شد. جنایات انجام شده توسط ترکان جوان توسط افراد مختلف با ایده ها و ملیت های گوناگون محکوم شده است. یک گروه مسیونرهای آمریکایی که در سال ۱۹۱۵ از ارمنستان غربی بازگشته بود صحنه های جنایت و هشتناک روی داده در مورد ارمنیان را تعریف می کردند. گواهی و شواهد شخصیت های مختلف آلمانی، یونانی، ایتالیایی، عرب، ایرانی و سایر ملل منتشر می شوند.

یوهانس لپسیوس

از زمره شخصیت های نامدار اروپا باید از دکتر یوهانس لپسیوس آلمانی، رئیس انجمن آلمان و ارمنستان و شرقشناس نام برد. او به علت فعالیت هایش به نفع ارمنیان مجبور شد آلمان را ترک گوید. جیمز برایش دولتمرد و تاریخدان انگلیسی در سال ۱۹۱۶ مجموعه اسنادی را منتشر ساخت که در آن شواهد و گواهی خارجی در باره نژاد کشی ارمنیان گنجانده شده بود.

جیمز برایس هنری مورگنتاو

در وهله اول آن دسته از شخصیت ها در مورد نژاد کشی ارمنیان اعتراض کردند که با تاریخ و فرهنگ ملت ارمنی آشنایی داشتند. آنان در سخنرانی ها و مقاله های خود، ترکان جوان و دولت های حامی آنان در محکوم می ساختند.

از جمله شخصیت هایی که در رابطه با نژاد کشی ارمنیان سر به اعتراض نهادند باید ماکسیم گورکی، والرئ بریوسف (روسیه)، آناتول فرانس، آنتوان مسیه، ژاک دومورگان (فرانسه)، آرمین وگنر، یوزف مارکوارت (آلان) و دیگران یاد کرد.

آنها این ادعای ترکها را رد می کردند که گویا «هدف از تبعید ارمنیان انتقال آنها به مناطق امن بود، زیرا آنها دست به شورش بر علیه ارتش ترکیه زده بودند، ساکنان مسلمان را کشته بودند و دروغهایی نظیر آن». شخصیت های مترقی جهانی معتقد بودند که ترکان جوان برنامه از قبل تدوین شده برای نابودی ارمنیان ساکن ترکیه داشتند و آن را به مرحله اجرا درآوردند.

در همان سالها هنری مورگنتا و سفیر آمریکا در ترکیه عثمانی کشتارهای ارمنیان را محکوم کرد. او در خاطراتش چنین نوشته است: «ادعاهای حکومت ترکیه مبنی بر اسکان ارمنیان در مناطق جدید، بی پایه و اساس است. تبعید ارمنیان توسط نیروهای نظامی گواه روشنی از اهداف طلعت و انور برای نابودی ارمنیان است». آنگاه سفیر آمریکا اضافه می کند: «اعتقاد دارم که در سراسر تاریخ بشری چنین وقایعی شبیه این کشتارها وجود ندارند. تمام کشتارهایی که قبلاً در تاریخ آمده است در مقابل مصائب و رنجهای ملت ارمنی در سال ۱۹۱۵ بسیار ناچیز است».

دولت های آتاتنک با کسب اطلاعات موثق از برنامه نژاد کشی ارمنیان روز ۱۱ ماه مه ۱۹۱۵ به همت روسیه، بیانیه مشترکی منتشر کردند و دولت ترکیه را مسئول این جنایات دانستند.

پس از پایان جنگ جهانی اول و شکست ترکیه عثمانی و فرار ترکان جوان دادگاه نظامی در استامبول تشکیل شد و مجریان و مسئولان این جنایات را محکوم ساخت. روز ۵ ژوئیه ۱۹۱۹، دادگاه نظامی استامبول حکم غیابی اعدام برای طلعت، انور، جمال و دکتر ناظم صادر کرد. لیکن روند رویدادها چنان بود که این احکام بصورت معمول و قانونی اجرا نشدند. این کار توسط انتقام جویان ارمنی عملی گردید.

دولت های اطریش-مجارستان و آلمان با آگاهی کامل از کشتارهای ارمنیان نه تنها ترکیه را از این جنایات بر هذر نگه نداشتند بلکه با آن هم پیمان شدند و ارمنیان را متهم به قیام و شورش نمودند. این دولت های حتی امروزه در اوایل سده ۲۱ نیز بطور وقیحانه به اشتباهات خود اعتراف نکرده و نژادکشی ارمنیان را محکوم نکرده اند.

دولت های آناتت تحت فشار جوامع بین المللی و شخصیت های مترقی به صدور اعلامیه هایی اکتفا کردند که بر اساس آنها ارمنیان بعنوان قربانیان نسل کشی که آن همه قربانی داده اند به حقوق حقه خود برسند و خسارات آنها جبران گردد. لیکن همه این ها واژگانی پوچ و بی اثر بودند و هیچ اقدامی تاکنون از طرف آنان در این راستا عملی نشده است. تنها نخست وزیر پیشین انگلیس لوید جورج جسارت یافت اذعان کند: «سیاست دولت انگلیس بطور سرنوشت ساز و اجتناب ناپذیر به کشتارهای ۹۷-۱۸۹۵، ۱۹۰۹ و نسل کشی وهشتناک ۱۹۱۵ منجر گردید»^۱.

۱ - تاریخ ارمنیان. جلد ۶. ص ۵۸۲-۵۷۹.